

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

2/2022 г.

гр. София, 20 януари 2025 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска колегия в съдебно заседание на 19 декември 2024 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАСИЛКА ИЛИЕВА
СНЕЖАНКА НИКОЛОВА
МАРИЯ ИВАНОВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. ВЕСКА РАЙЧЕВА	17. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА
2. ПЛАМЕН СТОЕВ	18. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ
3. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА	19. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА
4. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА	20. ГЕРГАНА НИКОВА
5. МАРИО ПЪРВАНОВ	21. МАЙЯ РУСЕВА
6. ЕМИЛ ТОМОВ	22. ЕРИК ВАСИЛЕВ
7. АЛБЕНА БОНЕВА	23. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА
8. БОНКА ДЕЧЕВА	24. ВАНЯ АТАНАСОВА
9. ЖИВА ДЕКОВА	25. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ
10. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА	26. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА
11. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА	27. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА
12. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА	28. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ
13. БОРИС ИЛИЕВ	29. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА
14. БОЯН ЦОНЕВ	30. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА
15. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА	31. ТАНЯ ОРЕШАРОВА
16. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	32. МАРИЯ ХРИСТОВА

33. СОНЯ НАЙДЕНОВА
34. НИКОЛАЙ ИВАНОВ
35. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА
36. АТАНАС КЕМАНОВ
37. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА
38. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА

39. НЕВИН ШАКИРОВА
40. РАДОСТ БОШНАКОВА
41. ДОРА МИХАЙЛОВА
42. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН
43. ЗЛАТИНА РУБИЕВА

при участието на секретаря Даниела Цветкова
постави за разглеждане тълкувателно дело № 2 по описа за 2022 г. на
Общото събрание на Гражданска колегия, докладвано от съдия ГЕРГАНА
НИКОВА

Тълкувателно дело № 2/2022 г. на Общото събрание на
Гражданската колегия на ВКС е образувано с разпореждане на
Председателя на Върховния касационен съд от 19.10.2022 г. по
предложение, направено на основание чл. 292 ГПК с Определение № 96 от
09.06.2022 г. по гр.д.№ 4571/2021 г. от състав на Второ гражданско
отделение на ВКС по следния въпрос:

**„Когато недвижим имот, придобит по време на брака при
действието на Семейния кодекс от 2009 г., е заплатен със средства от
влог на единия съпруг, за да се счита оборена презумпцията за
съвместен принос, необходимо ли е да се доказва на какво основание
са придобити паричните суми по този влог ?”.**

По този въпрос е формирана противоречива съдебна практика на
състави на Върховния касационен съд, както следва:

Според една група решения, когато недвижимият имот е
придобит при действието на СК от 2009 г. със средства от влог на единия
съпруг, презумпцията за съвместен принос е опровергана, като съпругът-
титulary на влога следва да докаже единствено качеството си на
влогодател. Върху другия съпруг се възлага тежестта да докаже, че е
влагал средства и има принос при набиране на влога; ако той не проведе
доказването си, ще се приеме, че е налице трансформация на лично
имущество на съпруга-титulary на влога в придобитото недвижимо
имущество, а ако проведе това доказване, искът за трансформация ще бъде
изцяло или частично отхвърлен.

Според друга група решения уредбата на семейните отношения в
семейните кодекси от 1968 г., 1985 г. и 2009 г. почива на общи принципи,

които са в основата на съпругеската имуществена общност (СИО); разликата в режима на влоговете по трите семейни кодекса са само редакционни - поради стремежа за постигане на правно съвършенство, но не и по същество. Паричните влогове са лично имущество, но не и това, което е придобито с тях. Придобитото се включва в СИО и по отношение на него намира приложение презумпцията за съвместен принос. При иск за трансформация съпругът-титulary на влога трябва да докаже, че средствата по този влог имат личен характер, за да опровергае презумпцията за съвместен принос.

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС намира следното:

Поставеният за тълкуване въпрос е по приложението на чл. 23 от действащия Семейен кодекс от 2009 г., регламентиращ пълното и частично преобразуване (трансформация) на лично имущество при приложим законов режим на общност в имуществените отношения между съпрузите.

Отговорът на въпроса е предпоставен на първо място от изясняването на съотношението между оборване на презумпцията за съвместен принос по чл. 21, ал. 4 СК и трансформацията на лично имущество по чл. 23 СК.

Следва да се обърне внимание на съдилищата, че, макар и двата правни института да имат за последица изключването на съпругеската имуществена общност, те са различни един от друг и в практиката следва ясно да бъдат разграничавани, като да не се допуска смесване помежду им.

Разпоредбата на чл. 21, ал. 2 СК, без да ги изброява изчерпателно, посочва възможните форми на съвместен принос, обособени в две групи: пряк материален принос (изразен във влагането на средства от трудова или друга дейност, както и личен труд) и косвено съдействие за придобиването на имуществото (грижи за децата и работа в домакинството). Оборването на презумпцията за съвместен принос изисква пълно доказване от единия съпруг на липсата на принос от страна на другия. Предмет на доказване в този случай е именно пълната липса на принос във всичките му възможни форми, посочени в чл. 21, ал. 2 СК и зачитащи всяка грижа за благополучието на семейството в съответствие с правилото на чл. 17 СК. Процесуалното средство за защита е предявяването на отрицателен установителен иск или възражение в срока за отговор на исковата молба

(респ. – в срока по чл. 342 ГПК в особеното исково производство за съдебна делба), основани на твърдения за обстоятелства, въз основа на които да се направи извод, че другият съпруг няма никакъв принос за придобиването на конкретния материален обект. Доколкото разпоредбата на чл. 21, ал. 1 СК изисква съвместен, но не и равен принос, успешният изход от спора по чл. 21, ал. 4 СК възлага в тежест на съответния съпруг да докаже, че другият е бил напълно дезинтересиран от живота на семейството – било по причини от субективен характер (включително фактическа раздяла, изтърпяване на наказание лишаване от свобода), било по обективни причини не е имал доходи и не се е грижил за децата и домакинството.

Трансформацията по чл. 23 СК също изключва възникването на СИО, но не по причини, свързани с личността и поведението на другия съпруг, а поради законодателното решение в областта на семейното право да бъде регламентиран частен случай на общата забрана на неоснователното обогатяване и за да се избегне превръщането на брака в своеобразен придобивен способ за другия съпруг. Уредената в чл. 23 СК трансформация на лично имущество е самостоятелно основание за възникване на лично притежание, наред с посочените в чл. 22 СК. Новопридобитото става лично по силата на закона. За него презумпцията за съвместен принос изобщо не действа, поради което обосноваването на лично притежание не преминава през оборването ѝ. Съпругът, който твърди, че е титуляр на конкретно вещно право поради трансформация, трябва да докаже произхода на средствата, вложени в придобиването, за да се приеме, че то представлява преобразуване на негово лично имущество. Процесуалното средство за защита е предявяването на положителен установителен иск за титулярството на съответното вещно право (заявен като първоначален, насрещен или инцидентен установителен) или възражение в срока за отговор на исковата молба (респ. – в срока по чл. 342 ГПК в особеното исково производство за съдебна делба), основани на твърдения, че претендиращият съпруг е вложил средства от свое лично имущество за придобиването на конкретния материален обект. С оглед разпоредбата на чл. 154 ГПК, успешният изход от този спор е предпоставен от пълно главно доказване от страна на претендиращия съпруг, че е вложил свое лично имущество в конкретното придобиване. Ирелевантен е и не се изследва приносът на другия съпруг по смисъла на това понятие, произтичащ от разпоредбата на чл. 21, ал. 2 СК.

Допустимо е в рамките на едно производство исковете по чл. 23 СК и по чл. 21, ал. 4 СК да бъдат съединени за общо разглеждане – при условията на евентуалност (когато се твърди, че е налице пълна трансформация, а при отсъствието на такава – придобиване в лична собственост поради пълна липса на принос на другия съпруг) или кумулативност (когато се твърди наличие на трансформация на лично имущество за част от вещта, а за останалата част – придобиване в лична собственост поради пълната липса на принос на другия съпруг).

Отговорът на поставения за тълкуване въпрос изисква на следващо място да се изясни какъв е обхватът на личното имущество, по отношение на което законът признава възможност да претърпи трансформация по смисъла на чл. 23 СК.

При действието на СК от 2009 г. законовият режим на общност съчетава в себе си съпружеска общност върху вещни права и разделност върху други вещни и/или имуществени права, които остават лични. В чл. 22 СК, в израз на правната симетрия спрямо разпоредбата на чл. 21, ал. 1 СК, са посочени само вещните права, които представляват лично имущество на съпрузите. Освен вещните права по чл. 22 СК, индивидуално притежание на съпрузите са и други имуществени права: както придобитите преди сключването на брака права, различни от вещните, така и придобитите по време на брака вземания с различен произход (възнагражденията и обезщетенията по трудови и служебни правоотношения, членствени права, авторски възнаграждения и др.). Лични на съответния съпруг-титulary са и паричните влогове, последица от което е възможността еднолично и свободно да се разпорежда с набраните по влоговете си средства.

Съгласно чл. 23, ал. 1 СК „Лични са вещните права, придобити по време на брака изцяло с лично имущество.”. Според буквалния прочит на нормата трансформацията на лично имущество се допуска във всички случаи – за всяко имуществено субективно право, което е индивидуално притежание. Подобно тълкуване обаче би имало за последица изпразване от съдържание на съпружеската имуществена общност, която би останала с изключително ограничено приложно поле. Буквалното тълкуване на разпоредбата е в противоречие с мотивите към проекта на Закона за изменение и допълнение на Семейния кодекс (обн., ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.), одобрени с Решение № 486 от 12.07.2010 г. на

Министерския съвет на Република България, съгласно които „...ако се преобразуват правата, придобити по време на брака (предимно трудови възнаграждения и други вземания на съпрузите), ще се окаже, че всичко, което някой от съпрузите купи с тези свои доходи, ще е негово лично имущество. Следователно нищо не остава в съпружеската имуществена общност и това налага промяната в разпоредбата.”. Съобразно предложената и приета на първо четене в пленарното заседание на 41-то Народно събрание, проведено на 30.09.2010 г., нова редакция, разпоредбата на чл. 23, ал. 1 СК е гласяла „Лични са вещните права, придобити по време на брака изцяло с лично имущество по чл. 22, ал. 1”. След проведените между първо и второ четене на законопроекта обсъждания в Комисията по правни въпроси към Народното събрание, предложената редакция на чл. 23, ал. 1 СК е претърпяла промяна, като понастоящем гласи: „Лични са вещните права, придобити по време на брака изцяло с лично имущество”. От обсъжданията в Комисията по правни въпроси се установява, че предложената от вносителя редакция е изменена (отпаднал е текстът „...по чл. 22, ал. 1”) по съображения, че трансформацията следва да е възможна също и за имуществата по чл. 22, ал. 2 („Лични са движимите вещи, придобити от единия съпруг по време на брака, които му служат за обикновено лично ползване, за упражняване на професия или на занаят.“) и по чл. 22, ал. 3 СК („Лични са вещните права, придобити от съпруг - едноличен търговец, по време на брака за упражняване на търговската му дейност и включени в неговото предприятие“).

Изложеното налага извод, че, пристъпвайки към изменение на първоначалния текст на чл. 23, ал. 1 СК, законодателят е обективирал волята си със сега действащата редакция на разпоредбата да се ограничи възможността за трансформиране на лично имущество, като преобразуването не се допуска за всякакво лично имущество на съпрузите. По тази причина, макар паричните влогове да са лични на съпруга-титulary, плащането на цената за придобиването на вещно право със средства от паричен влог не е достатъчно, за да се формира извод за доказана трансформация по чл. 23 СК. Такава би била налице, ако постъпленията по влога са формирани в резултат от осребряването на имущество, за което законът допуска преобразуване.

Несъмнено в обхвата на подлежащото на трансформиране лично имущество попадат вещните права по чл. 22, ал. 1 СК. Основанието за

изключването на вещните права, придобити преди брака, от обхвата на СИО е изначалната невъзможност другият съпруг да има принос в придобиването им. Това изцяло важи и за другите имуществени права, придобити преди брака, поради което и те са годно средство за трансформация по чл. 23 СК. В този смисъл са и мотивите на вносителя на проекта на ЗИДСК (ДВ, бр. 100 от 21.12.2010 г.).

Основанието за изключването на вещните права, придобити по наследство (включително при частно завещателно разпореждане) или по дарение, от обхвата на СИО е строго личният характер на придобиването при отсъствието на задължение за насрещна престация от наследника и надарения. Възможни са и други източници на средства със сходен характер (без изброяването да е изчерпателно такива например са средствата, придобити като награди, печалби от лотария, обезщетения за неимуществени вреди в резултат от претърпяно непозволено увреждане и други съобразно специфичните обстоятелства по конкретните правни спорове), по отношение на които също следва да се признае възможността да послужат за придобиване на вещни права извън обхвата на СИО.

Законодателят е преценил, че трансформация е допустима и за вещните права по чл. 22, ал. 1, изр. 2 СК, придобити по реда на чл. 505, ал. 1 и ал. 2 ГПК срещу заплащане по сметка на съдебния изпълнител равностойността на дела на съпруга-длъжник от общата вещ, без при това да се изследва какъв е бил произходът на средствата, внесени от съпруга-недлъжник по сметка на съдебния изпълнител. На още по-голямо основание трансформацията е допустима и за вещните права, по отношение на които с влязло в сила решение по иск по чл. 21, ал. 4 СК е признато за установено, че другият съпруг няма принос в придобиването им.

Относно имуществата по чл. 22, ал. 2 и ал. 3 СК, съдържанието на дискусиите в Комисията по правни въпроси на 41-то Народно събрание свидетелства за разбирането, че следва да бъде защитен личният характер на придобитото. Застъпените становища обаче не засягат и в този смисъл не дават отговор на въпроса дали трансформирането е възможно само в хипотези, когато и новопридобитото имущество запазва предназначението на послужилото за придобиването му имущество (за обикновено лично ползване, за упражняване на професия или на занаят – по ал. 2; за упражняване на търговската дейност и включени в търговското

предприятие на съпруга-титulary на отчужденото имущество – по ал. 3) или трансформирането е възможно и в хипотези, когато новопридобитото имущество няма предназначение по чл. 22, ал. 2 или ал. 3 СК. Отговорът на този въпрос следва да бъде изведен по пътя на историческото тълкуване.

При действието на СК от 1985 г. правилото относно трансформацията не е намирало приложение по отношение на вещите за обикновено лично ползване или за упражняване на професия. Обяснението е в основанието, поради което законодателят ги е обявил за лична собственост – единствено поради тяхното предназначение с оглед което съпругът, на когото те служат, да може да ги ползва и да се разпорежда с тях според своето усмотрение. Подходът на законодателя е същия и при въвеждането на правилата по чл. 22, ал. 2 и ал. 3 СК, като критерият, според който вещите по чл. 22, ал. 2 и ал. 3 СК са обявени за лично имущество отново е предназначението им. С оглед общия принцип, на който почиват чл. 20, ал. 2 СК от 1985 г. (отм.) и чл. 22, ал. 2 и ал. 3 СК, както и при съобразяване начина, по който е протекъл нормотворческият процес при изменението на чл. 23, ал. 1 СК, налага се извод, че волята на законодателя не надхвърля последицата при преобразуване на вещи по чл. 22, ал. 2 СК новопридобитото да запази личен характер само в хипотези, когато и то служи за обикновено лично ползване, за упражняване на професия или занаят, като аналогичен е отговорът и на въпроса възможно ли е преобразуване на вещни права по чл. 22, ал. 3 СК - същите ще запазят личен характер само в хипотези, когато и новопридобитото имущество служи за упражняване на търговската дейност с включване в търговското предприятие на съпруга-титulary на отчужденото имущество. Относно доходите, реализирани от търговска дейност, недопустимостта те да подлежат на трансформация произтича и от необходимостта законът да урежда аналогични последици при сходни предпоставки. Трансформацията на доходи, реализирани от търговска дейност (т.е. признаване на лична собственост за вещни права, които съпругът-едноличен търговец е придобил без да са предназначени за упражняване на търговската му дейност и без да са включени в търговското му предприятие), би поставило съпруг-едноличен търговец в неоправдано привилегировано положение спрямо лицата, които не са регистрирани като еднолични търговци, доколкото бихме се изправили пред последицата придобитите вещни права чрез доходи от трудови, служебни или

извънтрудови правоотношения да представляват СИО, а вещни права, които не попадат в приложното поле на чл. 22, ал. 3 СК, и които са придобити чрез доходи от търговска дейност, да бъдат индивидуална собственост. Не е налице основателна причина, която да наложи такъв тип диференциация на доходите от различни дейности с оглед възможностите за трансформация.

Ето защо, когато възмездно придобитите вещи и вещни права с реализирани средства от вещи за упражняване на професия или със средства от търговска дейност нямат предназначението, посочено в чл. 22, ал. 2 и ал. 3 СК, те не са лично имущество на титуляря.

Изложеното налага да се приеме, че при приложим за имуществените отношения между съпрузите режим по чл. 18, ал. 1, т. 1 СК не е достатъчно плащането на цената на недвижим имот по време на брака да е извършено от личен влог на единия съпруг, за да се приеме за доказано, че е осъществена трансформация в полза на съпруга-титуляр на вземането по влога. На влог обичайно се съхраняват както средства, влагането на които би съставлявало проявна форма на материален принос по смисъла на чл. 21, ал. 2 СК (а именно: получени от трудово възнаграждение за положен труд по трудово или служебно правоотношение, доходи от упражняване на свободна професия, занаят или търговска дейност, включително като едноличен търговец, съдружник или акционер в търговско дружество и др., приходи от продажбата на имущество, придобито и притежавано от съпрузите в режим на СИО), а така също и средствата, получени от продажбата на лично имущество по чл. 22, ал. 1 СК. Само влагането на последните ще има за последица осъществена трансформация по чл. 23 СК, защото характерът на собствеността върху вещите е функция на средствата, чрез които са придобити. При спор за собствеността на придобитото в тежест на претендиращия, че е индивидуален собственик на вещта, е да установи, че средствата по влога имат произход от лично имущество по чл. 22, ал. 1 СК. Различен от иска по чл. 23 СК е уреденият с чл. 21, ал. 4 СК способ за защита на претендиращ индивидуална собственост съпруг, при упражняването на който в тежест на този съпруг е да проведе пълно доказване, че липсва принос от страна на другия във всичките му, неизчерпателно изброени в чл. 21, ал. 2 СК, проявни форми.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд на Република България

Р Е Ш И :

Когато недвижим имот, придобит по време на брака при действието на Семейния кодекс от 2009 г., е заплатен със средства от влог на единия съпруг при приложим за имуществените отношения между съпрузите режим по чл. 18, ал. 1, т. 1 СК, счита се, че имотът е съпругеска имуществена общност, освен ако бъде установено, че е лично имущество. При спор за собствеността съпругът-титulary на влога носи тежестта на доказване относно фактите, установяващи придобиване чрез трансформация на лично имущество по чл. 22, ал. 1 СК или фактите, оборващи презумпцията по чл. 21, ал. 3 СК.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....

МАРИЯ ИВАНОВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....
2. ПЛАМЕН СТОЕВ.....
3. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....
4. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....
5. МАРИО ПЪРВАНОВ.....
6. ЕМИЛ ТОМОВ.....
7. АЛБЕНА БОНЕВА.....
8. БОНКА ДЕЧЕВА.....
9. ЖИВА ДЕКОВА.....
10. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
11. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
12. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
13. БОРИС ИЛИЕВ.....
14. БОЯН ЦОНЕВ.....О.М.
15. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
16. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
17. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
18. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
19. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
20. ГЕРГАНА НИКОВА.....
21. МАЙЯ РУСЕВА.....
22. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
23. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
24. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
25. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
26. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
27. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....
28. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
29. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА.....
30. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА.....
31. ТАНЯ ОРЕШАРОВА.....
32. МАРИЯ ХРИСТОВА.....
33. СОНЯ НАЙДЕНОВА.....
34. НИКОЛАЙ ИВАНОВ.....
35. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА.....
36. АТАНАС КЕМАНОВ.....
37. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА.....
38. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА.....
39. НЕВИН ШАКИРОВА.....
40. РАДОСТ БОШНАКОВА.....
41. ДОРА МИХАЙЛОВА.....
42. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН.....
43. ЗЛАТИНА РУБИЕВА.....